

INFORME FINAL

PROJECTE
D'INNOVACIÓ DOCENT

2018PID-UB/027

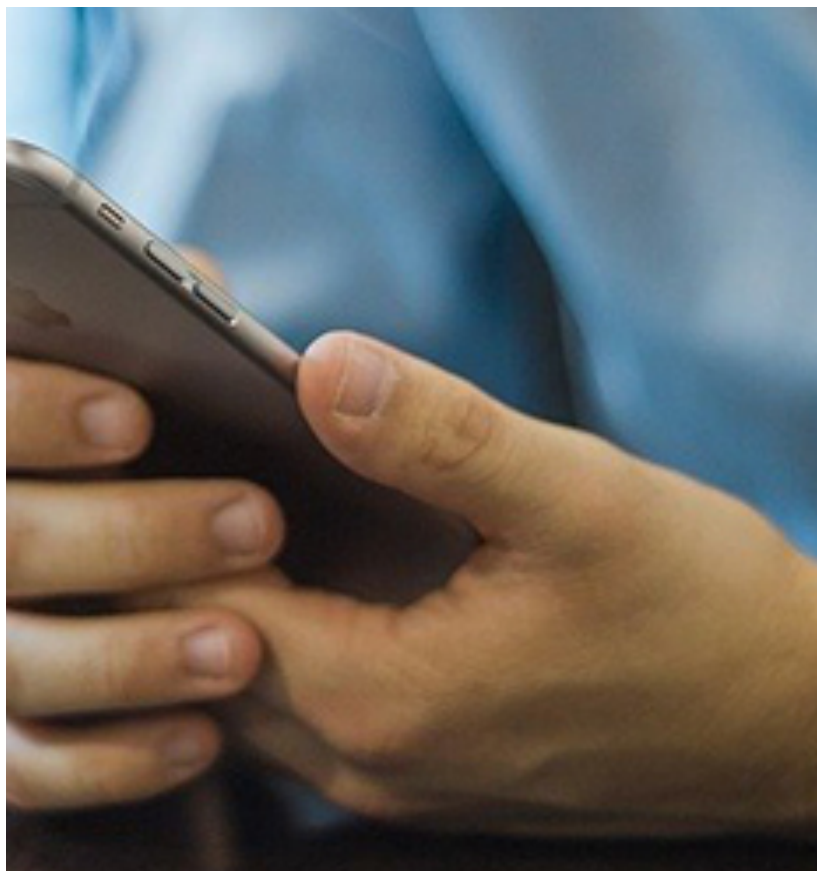
Aprenentatge mòbil en el
desenvolupament de la
competència plurilingüe
en comunitats
d'aprenentatge

CURS 2018-2019

GINDOC-UB/084

DIDAL_UB

DiD **L**

Dades del projecte

Aprenentatge mòbil en el desenvolupament de la competència plurilingüe en comunitats d'aprenentatge

Codi: 2018PID-UB/027

Coordinació: Joan Tomàs Pujolà

Participants:

Agnès Rius Escudé

Azahara Cuesta García

Carmen Ferriz Martínez

Dolors Font Rotchés

Elisabet Costa Giménez

Francina Torras Compte

Glòria Bordons de Porrata-Doria

Jaume Batlle Rodríguez

Maria del Mar Suárez Vilagran

Núria Sánchez Quintana

Rosa Sayós Santigosa

Vicenta González Argüello

Zoraida Cantarero Aybar

Resum i descriptors

Resum

S'ha demostrat que les TIC, si s'utilitzen amb consistència pedagògica, tenen un impacte positiu en l'aprenentatge de l'estudiantat. En aquest sentit, l'ús de dispositius mòbils, que els nostres estudiants utilitzen en la seva vida quotidiana, pot tenir cabuda en un context educatiu com l'universitari, sempre que les propostes didàctiques tinguin sentit pedagògic i estiguin encaminades a desenvolupar les competències que ha d'assolir l'alumnat. L'aprenentatge mòbil, és a dir, aquella metodologia d'aprenentatge que implica l'ús de tauletes i telèfons intel·ligents, entre d'altres dispositius, és una realitat amb molt de recorregut, tot i les controvèrsies que existeixen a la societat actual. Concretament, l'ús de la tecnologia mòbil no només capacita l'alumne en la recepció de continguts, sinó que també ajuda a desenvolupar estratègies per a un aprenentatge autònom, habilitats comunicatives relacionades amb la multimodalitat del discurs a la xarxa, o el desenvolupament de comunitats d'aprenentatge, entre d'altres aspectes. Per tant, es pot considerar que l'aprenentatge mòbil és una metodologia pertinent per al desenvolupament de les competències comunicatives pròpies de l'alumnat a l'educació superior del segle XXI.

Aquestes competències s'han d'entendre dins del marc del constructe de multicompetència, que implica que els parlants fan ús de totes les habilitats en totes les llengües que coneixen i dominen tant a l'hora d'aprendre com a l'hora de produir diferents gèneres discursius, i de la competència plurilingüe. El desenvolupament d'aquesta competència plurilingüe, aprofitant l'ús de les tecnologies mòbils, es pot realitzar a partir de comunitats d'aprenentatge constituïdes per estudiants amb les mateixes inquietuds, motivacions i

---

interessos, comunitats creades a partir d'activitats de caràcter pedagògic. Aquest és el focus d'atenció d'aquest projecte.

L'objectiu general d'aquest projecte d'innovació és dissenyar i implementar diverses pràctiques en què es fa ús de la tecnologia mòbil per al desenvolupament de les competències comunicatives en els estudiants dels Graus de Mestre i de Comunicació Audiovisual. Aquestes pràctiques estan pensades per promoure la interacció entre els estudiants i afavorir la creació de comunitats d'aprenentatge més enllà del grup classe. En conseqüència, aquest projecte d'innovació ha pretès, a partir de l'aprenentatge mòbil, que els estudiants participin en accions didàctiques amb companys d'altres grups i disciplines amb la intenció de desenvolupar la seva competència plurilingüe. Les actuacions didàctiques s'han portat a terme en les assignatures de llengua de la Facultat d'Educació -català, castellà i anglès- i en altres assignatures relacionades amb el desenvolupament de les habilitats comunicatives dels estudiants i ha implicat un ús de les llengües amb objectius compartits entre els diferents participants.

Objectius:

- dissenyar una bateria d'activitats d'aprenentatge en què es faci ús de la tecnologia mòbil per treballar les llengües catalana, castellana i anglesa;
- implementar aquestes activitats en grups d'estudiants que interaccionen entre ells més enllà del grup classe: entre assignatures de diferents nivells, impartides en diferents llengües i de diferents titulacions, i en espais formals i informals;
- monitoritzar el desenvolupament de les activitats per millorar-ne el disseny a partir de l'anàlisi dels punts forts i febles observats;
- analitzar la incidència de l'aprenentatge mòbil en el desenvolupament de les habilitats lingüístiques dels estudiants i en la seva capacitat de treballar en comunitats d'aprenentatge.

-
- transferir els resultats obtinguts i fer propostes per a futures actuacions docents.

Descriptors

Línies d'innovació:

- Portafolis digitals
- Web 2.0 / 3.0 / Xarxes socials
- Competències transversals
- Avaluació formativa
- Avaluació entre iguals
- Aprenentatge col·laboratiu
- Aprenentatge entre iguals

Paraules clau:

- aprenentatge mòbil
- competència plurilingüe
- comunitats d'aprenentatge

Mancances detectades

Llengua castellana

Activitat Instagram: Casterror i convivència de llengües a través del Paisatge Lingüístic

Els participants d'aquesta activitat van ser els estudiants del grau de Mestre d'Educació Primària i d'Educació Infantil de les assignatures *Llengua castellana per a l'ensenyament*, una assignatura obligatòria de primer, i *Català i castellà: llengües en contacte*, assignatura optativa de quart.

En cursos anteriors, les evidències d'avaluació dels estudiants d'aquestes assignatures demostraven que aquests estudiants tenien greus problemes relacionats amb el coneixement i l'ús de la normativa del castellà. Aquests problemes es podien observar tant en el grau d'adequació a la normativa ortogràfica en la redacció dels textos, en la majoria de casos insuficient, com en les presentacions orals i en els exàmens sobre coneixement i ús de la normativa lingüística castellana. Les evidències d'avaluació mostraven una gran quantitat i varietat d'errors de tipus ortogràfic, un excés d'errors derivats de les interferències català-castellà i altres problemes relacionats amb la identificació i adaptació del propòsit comunicatiu a la situació comunicativa.

En conseqüència, la intervenció docent s'encamina a treballar a partir de la consciència lingüística dels estudiants i de la seva capacitat per vincular aquests aprenentatges amb el seu coneixement i ús de la norma del castellà a través de la reflexió metalingüística. L'activitat es va plantejar a partir de dues línies de treball compartides pels alumnes de totes dues assignatures, que van

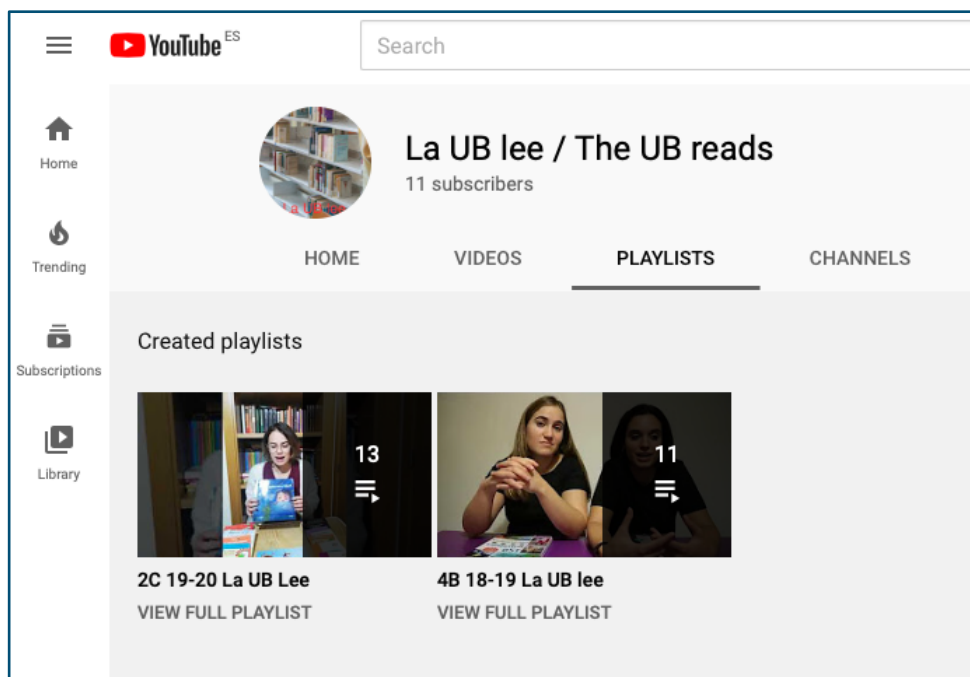
utilitzar la xarxa Instagram per desenvolupar aquesta activitat, i es va implementar durant el segon quadrimestre del curs 2018-1019 i en el primer quadrimestre del curs 2019-2020.

Activitat Booktubers: L'equip docent format pel professorat de castellà de l'assignatura *Habilitats comunicatives orals*, va crear un canal de YouTube:

La UB Lee / The UB reads

<https://www.youtube.com/channel/UCihfm8EpXGqV1j110-2Y8g/playlists>

L'objectiu prioritari d'aquests projecte és desenvolupar la llengua castellana oral espontània, però en contextos formals. Com a objectius secundaris es pretenia desenvolupar la competència comunicativa digital amb la creació del canal de YouTube (disseny i edició del vídeo) i les qüestions relatives a la identitat digital docent (creació de la identitat digital professional) i la privacitat.

Llengua catalana

Activitat Millorem la pronúncia i la locució amb el codi QR i el Kahoot!:

Els participants en aquesta activitat van ser dos grups d'estudiants de primer del grau de Mestre d'Educació Primària de l'assignatura obligatòria Llengua catalana per a l'Ensenyament. Els estudiants que cursen el primer curs del grau de la facultat d'educació presenten mancances en la pronúncia de la llengua catalana, ja que una bona part no tenen el català com a llengua habitual i, en alguns casos, gairebé no la utilitzen mai. El nivell amb què arriben a la facultat no és suficient per superar l'assignatura anivelladora de primer, ja que al voltant d'un 30% no reconeixen ni pronuncien els sons propis del català, com les vocals obertes o la vocal neutra, les esses sonores, entre d'altres, i un 50% no saben pronunciar la doble ela.

Davant la necessitat de millorar la pronúncia, un dels problemes que detectem en aquests grups és que aprendre'n és una tasca exigent, la qual cosa en dificulta l'aprenentatge. És per aquest motiu que vam considerar que podíem experimentar amb l'aprenentatge mòbil per intentar que l'alumnat se sentís més motivat i el seu aprenentatge de la pronúncia fos més eficient.

És per aquest motiu que vam considerar molt pertinent portar a terme una acció innovadora durant el primer semestre del curs 2019-2020, adreçada a dos grups del Grau de Mestre d'Educació Primària.

Llengua anglesa

Activitat Booktubers:

En el cas dels estudiants d'*Expressió Oral i Escrita en Anglès* del grau de Comunicació Audiovisual i del doble grau d'Informació i Comunicació Audiovisual, es va percebre una mancança en l'anàlisi tècnica i comunicativa en l'àmbit dels YouTubers, així com en les connexions entre productes audiovisuals. Per tant, i conjuntament amb les responsables de l'assignatura d'*Habilitats Comunicatives* de la Facultat d'Educació, es va treballar en l'elaboració d'un projecte sobre *BookTubers*, i així es va adaptar la proposta d'innovació comuna a les necessitats específiques dels estudiants dels graus corresponents.

Objectius

Llengua castellana

Activitat Instagram: Casterror i convivència de llengües a través del Paisatge Lingüístic

La intervenció docent pretenia, mitjançant l'impuls d'activitats mòbils, desenvolupar la consciència de la diversitat lingüística i sociolingüística. Dabène (1994, p.55) la defineix com “un afinamiento de la percepción y de la sensibilidad hacia las lenguas, hacia su aprendizaje y su uso”. Més endavant, hi ha hagut diversos autors que han agafat el terme *consciència lingüística*, que inclou la percepció sociolingüística i la consciència intercultural en una visió ecolingüística (Van Lier, 1996; 2004).

El propòsit de la intervenció era ampliar aquesta consciència, provocar que l'alumnat es fixés especialment en la realitat lingüística de l'espai urbà en el qual conviuen infinitat de llengües, captar aquests contextos a través d'imatges, fer servir aplicacions mòbils per penjar-les a la xarxa i conformar una comunitat col.laborativa. D'aquesta manera, es crea allò que anomenem paisatge lingüístic d'un territori o d'una ciutat. Un paisatge que és format per la combinació de la llengua dels anuncis i dels rètols comercials, dels rètols dels carrers i de les carreteres, d'edificis públics i altres textos escrits a la via pública (Landry i Bourhis, 1997).

Per dissenyar l'activitat, hem partit de la noció d'aprenentatge flexible, centrat en l'alumne i en les seves necessitats i preferències, entès com allò que permet als estudiants establir en quin moment i on volen aprendre – freqüència, durada, espai–, de quina manera volen aprendre, i què és per a ells l'aprenentatge (van de Brande, 1993). Partint d'aquestes idees, la proposta didàctica que presentem es basa en el model de tasques de Palalas

---

(2015), que posa l'èmfasi en la necessitat de complementar les activitats comunicatives d'aprenentatge mòbil fetes dins els límits de la classe amb tasques mòbils sense restricció d'espai o de temps. Segons Palalas (2015, p. 40-41), la tasca d'aprenentatge mòbil que presentem correspon al tipus d'activitat *Time-Flexible* (TF) i *Place-Flexible* (PF), ja que els estudiants la podrien fer fora de l'aula i sense restriccions de temps i de manera individual (*Individual Work*).

La seqüència didàctica tenia com a objectiu que els professors en formació de les assignatures *Català i Castellà: Llengües en contacte* i *Llengua castellana per a l'ensenyament* exploressin el paisatge lingüístic amb la finalitat de desencadenar processos reflexius i de consciència lingüística i sociolingüística sobre:

- la presència de diferents llengües en la comunitat lingüística a través de l'anàlisi i la reflexió sobre els missatges de l'espai urbà immediat, i l'exploració de les situacions de contacte entre les llengües;
- la relació entre l'acostament normatiu i descriptiu de la llengua a partir de l'anàlisi de la coherència, la cohesió i l'adequació dels missatges de l'espai urbà a les situacions comunicatives en què es troben;
- propiciar la reflexió i la reconceptualització de la noció d'error des de diferents dimensions més enllà de la normativa, com la comunicativa i la sociolingüística.

Activitat Booktubers

L'objectiu general: desenvolupar la competència comunicativa en llengua castellana oral espontània, però en contextos formals. Com a objectius secundaris es pretenia:

- desenvolupar la competència comunicativa digital amb la creació del canal de *YouTube* (disseny i edició del vídeo),

-
- conscienciar l'alumnat de les qüestions relatives a la identitat digital docent (creació de la identitat digital professional) i la privacitat en l'ús de la xarxa en entorns professionals.

Llengua catalana

Activitat Millorem la pronúncia i la locució amb el codi QR i el Kahoot!:

Pel que fa a llengua catalana, s'ha incidit en la millora de la pronúncia dels diversos aspectes fònics d'aquesta llengua per tal que l'alumnat vagi millorant la seva competència comunicativa en català. Un 50% de l'assignatura en la qual es porta a terme l'experiència, *Llengua catalana per a l'ensenyament*, es dedica a l'oral perquè creiem que hem de formar mestres que siguin bons models per als infants a l'escola.

En aquest sentit, l'objectiu general que ens plantejàvem per a l'alumnat era:

- Millorar la pronúncia en llengua catalana en els diversos contextos professionals en què es pugui trobar.

I com a objectius específics:

- a) Reconèixer i produir de forma adequada els sons vocàlics i els sons consonàntics.
- b) Integrar aquests sons en les produccions orals.
- c) Regular adequadament en discursos orals els aspectes de la locució: intensitat, velocitat, entonació, ritme i pauses.
- d) Reflexionar sobre les pròpies produccions i les dels companys, i adquirir criteri sobre aquests aspectes per tal de poder-los ensenyar.

Per assolir els objectius, hem utilitzat estratègies diverses per tal que l'alumnat se sentís implicat i motivat en el procés d'aprenentatge. Les activitats en què es treballa amb les noves tecnologies i, concretament, el mòbil, predisposen positivament els aprenents. Ara bé, cal donar instruccions molt clares i concises, i proposar activitats que no es converteixin en un mer joc, sinó que aportin aprenentatge, tot treballant de forma més lúdica. Per tant, l'activitat va acompanyada d'un procés de reflexió per tal que l'alumnat vagi adquirint criteri i sigui capaç de valorar el que ha après, no solament ell sinó també els seus companys, reconèixer i fer palesos els aspectes que encara s'han de treballar, i proposar estratègies per reforçar-los.

Llengua anglesa

Activitat Booktubers:

En el cas de l'activitat dels *BookTubers* de *Comunicació Audiovisual*, el punt de partida d'aquesta innovació va ser el concepte d'intertextualitat i la importància que té per a un professional de la comunicació o un bibliotecari, dels quals s'espera tinguin constància de les connexions que s'estableixen entre productes audiovisuals. Conèixer materials de procedències diverses ens permet accedir a diversos models dels quals podem obtenir inspiració. A més, com més material audiovisual consumim críticament, més criteri tindrem per discernir-ne el grau de qualitat.

Es va fer servir també la intertextualitat per fer un paral·lelisme amb la funció que tenen els *BookTubers*, no només com a transmissors de coneixement sobre llibres, sinó de la seva passió o aversió pel que fa al producte que presenten en els seus vídeos. Aquest factor d'opinió, a més de la seva eficàcia comunicativa, és el que els porta a crear una comunitat de seguidors fidels als seus vídeos que, consecutivament, poden derivar en una comunitat lectora en la qual, de nou, aquest gust per la lectura crítica pot compartir-se.

Els objectius específics d'aquesta activitat docent són:

- Desenvolupar la competència comunicativa en mitjans digitals
- Desenvolupar les habilitats informàtiques dels estudiants
- Fomentar la creativitat dels estudiants
- Trobar connexions entre els continguts dels vídeos a partir del quals es podria crear una comunitat BookTuber
- Analitzar els vídeos *BookTuber* dels companys críticament

L'estratègia seguida va ser la creació d'una llista de reproducció per accedir a tots els vídeos per tal de poder-los analitzar. Així, doncs, els estudiants havien de desenvolupar primer la seva pròpia producció audiovisual seguint uns estàndards prèviament establerts a classe i, després, analitzar els vídeos dels companys, disponibles juntament amb el seu vídeo, a la llista de reproducció comuna a *YouTube*.

Desenvolupament de l'actuació

Llengua castellana

Activitat Instagram: Casterror i convivència de llengües a través del Paisatge Lingüístic

En la primera fase, a través de l'etiqueta #paisajelingüístico, es va convidar els estudiants de l'assignatura *Català i Castellà: llengües en contacte* que compartissin fotografies de l'espai urbà immediat, fetes per ells mateixos fora de l'aula, en les quals quedés reflectida la presència de diverses llengües amb una finalitat determinada. En les imatges que van compartir els estudiants, van identificar elements de la situació comunicativa com ara la localització del missatge en un barri i els elements del context comunicatiu, que són claus per interpretar-lo.

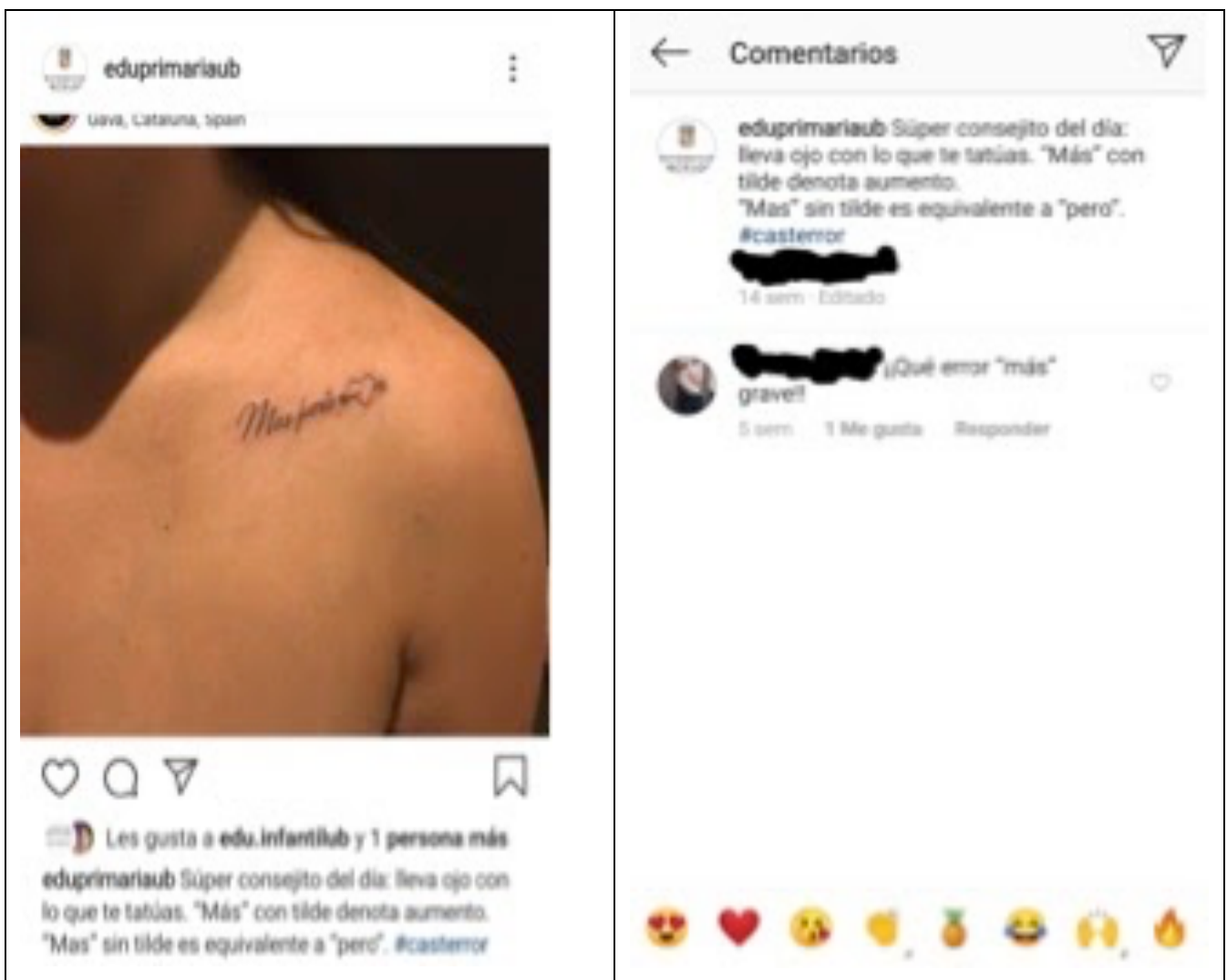
També van identificar l'estatus de les diverses llengües en els missatges: la seva presència a llocs públics, l'ordre en el qual apareixen en els senyals, la mida i la tipografia que es dedica a cada llengua, etc., i la presència de llengües en espais públics –una bugaderia, un autobús- per contraposar-la amb la seva absència en espais més formals o oficials. L'activitat es va dur a terme de manera asincrònica i paral·lela a la durada del curs. D'altra banda, amb l'etiqueta #paisajelingüístico, es va convidar l'alumnat de l'assignatura *Llengua castellana per a l'ensenyament* que compartissin fotografies de missatges del paisatge lingüístic en les quals, d'una banda, s'identifiquessin errors gramaticals, de coherència, de cohesió i d'adequació lingüística, que fossin significatius i, de l'altra, que reflexionessin sobre el tipus d'errors i la comprensió d'aquest error en el seu context comunicatiu. Aquesta activitat també es va fer fora de l'aula i paral·lelament al desenvolupament del curs, sense restricció de temps, tot i que, en moments puntuals, les imatges compartides es van treballar a l'aula per reflexionar lingüísticament sobre els errors de normativa en llengua castellana.

En la segona fase de l'activitat, es va convidar els estudiants de totes dues assignatures a explorar les imatges penjades amb totes dues etiquetes i a interactuar amb els companys que participaven en la intervenció didàctica. Els estudiants van comentar les imatges que més s'identificaven amb el lloc on vivien, les més divertides i sorprenents, i les que els havien suscitat més reflexions.

No ha estat necessari modificar els objectius didàctics previstos inicialment per desenvolupar l'activitat. No obstant això, cal esmentar que el període de vagues i manifestacions dels mesos d'octubre i novembre del 2019 va influir en la temporització i en les fases previstes per fer la intervenció, i també en la participació dels estudiants a l'hora d'implementar l'activitat durant el primer quadrimestre del curs 2019-2020. Per tot això, s'han hagut de fer ajustaments per adaptar el desenvolupament de l'activitat a la situació conjuntural.

Un dels obstacles que han aparegut en el desenvolupament de l'activitat és la reticència que, al començament, molts estudiants van mostrar a l'hora de participar, des del seu compte personal d'Instagram, en les etiquetes que s'havien creat. Per assegurar-ne una participació còmoda, es van crear dos comptes col·lectius d'Instagram (Edu.infantilub i Eduprimariaub), als quals, mitjançant una contrasenya comuna, tothom tingués accés. La gran majoria de fotografies es van publicar en aquests comptes, per bé que això va tenir unes conseqüències, unes dificultats, tant per als alumnes com per als docents, en la manera de gestionar la informació i les etiquetes, a l'hora d'interactuar i d'avaluar. Totes aquestes dificultats s'estudiaran i es miraran de resoldre en implementacions futures.

eduprimariaub

eduprimariaub #casterror

Ver los 2 comentarios

eduprimariaub 🤔😂😂 Me provoca una mezcla de terror (por la cantidad de fallos en un pequeño escrito) y risa (por la situación y la suma de los fallos, sobretodo por el "bendo varato")

Comentarios

eduprimariaub #casterror

14 sem · Editado

eduprimariaub 🤔😂😂 Me provoca una mezcla de terror (por la cantidad de fallos en un pequeño escrito) y risa (por la situación y la suma de los fallos, sobretodo por el "bendo varato").

4 sem · Responder

@eduprimariaub sobre todo

3 d · Responder

Llengua catalana

Activitat Millorem la pronúncia i la locució amb el codi QR i el Kahoot!:

Per assolir els objectius inicials, hem començat fent una activitat d'escalfament del so que treballarem (obertura de les vocals, sonorització o doble ela). A l'aula passem un Kahoot per fer activitats de discriminació auditiva per comprovar el grau de percepció/discriminació del so del grup-classe. Com que el que volem realment és saber si els estudiants senten la diferència, ja sigui entre una vocal oberta o una de tancada o entre el so sord i el sonor, en aquesta primera activitat no utilitzem mots reals, sinó logòtoms (paraules sense sentit) perquè no es deixin influir per l'ortografia. L'alumne s'ha de descarregar l'app Kahoot i, aleshores, ja podem començar l'activitat. En aquest primer exercici només han de marcar si sonen igual o diferent.

[Exemple de Kahoot del so sonor:](#)

Kahoot!

R C E L O N E T A S O N O

Discriminació auditiva. Essa sonora/ essa sorda

0 favorites 2 plays 2 players

A public kahoot

Sentiràs pronunciada dues vegades la mateixa parella de paraules. Fixa't en la pronúncia de la essa i digues si sona...

SHOW MORE

Senyera1
Created 8 months ago

New to Kahoot!?

Welcome! You can play this game as a guest without an account. Sign up to save game results, search millions of awesome kahoots, create your own or duplicate and edit existing ones!

[Sign up](#) [Play as guest](#)

Already a user? [Log in](#)

Questions (10) [Show answers](#)

1 - Quiz
Digues si la següent parella de paraules sona igual o diferent

2 - Quiz
Digues si la següent parella de paraules sona igual o diferent

3 - Quiz
Digues si la següent parella de paraules sona igual o diferent

---

Quan hem acabat d'escoltar l'ítem, si hi ha moltes errades, el tornem a escoltar i ens fixem en el so ja sabent quina és la resposta correcta.

En la segona activitat de discriminació, un altre Kahoot, han d'identificar quin mot conté el so obert o sonor o doble ela (depèn del so que treballem). Tot i que són mots reals, perquè no es deixin influir per la grafia, hem seleccionat mots que només es diferenciïn pel so. [Exemple de Kahoot del so sonor](#).

Com que es recomana que l'estudiant que hagi fet 7 errades o més sobre 20 ítems en alguna de les activitats de discriminació continuï practicant, es va demanar a l'alumnat més avantatjat que, per parelles, fessin kahoots nous de discriminació auditiva perquè els poguessin escoltar els companys que ho necessitessin.

Després de dur a terme les activitats a l'aula per treballar el consonantisme i el vocalisme, vam seleccionar dos embarbussaments. Cadascun el vam enregistrar en 5 àudios diferents, pronunciant-los una vegada correctament i les altres amb aspectes de locució alterats (o massa ràpids o massa lents o fent pauses on no toca...). A continuació, a partir de l'[aplicació](#), vam crear un codi QR per a cadascun. Posteriorment, vam imprimir i numerar els codi QR per penjar-los a l'aula.

Així doncs, disposem de 10 codis QR impresos, 5 per a cada embarbussament, impresos que vam penjar a les parets de l'aula. Abans de començar l'activitat a l'aula, l'alumnat es va haver de descarregar l'aplicació de lector de codis QR, que és gratuïta. L'alumnat només sentia els embarbussaments, perquè, per treballar l'oral, s'intenta, sempre que sigui possible, prescindir del text escrit.

En parelles, els estudiants havien de trobar quins eren els dos embarbussaments més adequats des del punt de vista de la locució. Per realitzar l'activitat, és important que no hi hagi un excés de soroll a l'aula i que l'alumnat utilitzi auriculars.

Cada parella disposava d'una graella en la qual havia d'anotar quin aspecte de l'embarbussament no era adequat.

EMBARBUSSAMENTS		
Marca l'aspecte de locució que creus que no està enregistrat correctament		
Número 1	Pronúncia: so....	Entonació, intensitat, velocitat, volum
Número 2	Pronúncia: so....	Entonació, intensitat, velocitat, volum
Número 3	Pronúncia: so....	Entonació, intensitat, velocitat, volum
...		

A continuació, amb tot el grup classe, es van comentar quins eren els embarbussaments produïts correctament, i s'analitzaren i comentaren les errades dels altres. Si no hi havia consens o es generaven dubtes, es tornaven a escoltar.

Finalment, els alumnes van haver de repetir els dos embarbussaments tenint en compte tots els aspectes de locució, van gravar-se i van crear un àudio per fer un codi QR. A partir de la graella d'avaluació, els companys van haver de donar-hi el vistiplau o comentar si algun aspecte no era prou adequat en pronunciar-lo. El professor feia el seguiment de l'activitat i aclaria els dubtes que poguessin sorgir.

No ha estat necessari modificar els objectius didàctics previstos inicialment per desenvolupar l'activitat. No obstant això, cal esmentar que el període de vagues i manifestacions dels mesos d'octubre i novembre del 2019 ha influït en la temporització i en les fases previstes per fer la intervenció, i també en la participació dels estudiants a l'hora d'implementar l'activitat durant el primer quadrimestre del curs 2019-2020. Per tot això, s'han hagut de fer ajustaments per adaptar el desenvolupament de l'activitat a la situació conjuntural.

No hi va haver cap problema destacable en el desenvolupament de l'activitat, però cal esmentar que si l'activitat es tornés a repetir, seria interessant que l'alumnat es descarregués l'aplicació de lector de codi QR a casa per agilitzar la feina a l'aula.

Llengua anglesa

Activitat Booktubers:

Durant el mes de durada del projecte, es van dedicar tres sessions de classe a la fase vídeo, mentre que la resta del projecte es va dur a terme fora de l'aula, fent ús, per tant, de la tecnologia mòbil.

Fase	Tema	Activitat
Prevídeo	Intertextualitat i implicacions	Familiaritzar-se amb el concepte 'intertextualitat' Investigar sobre el tema i aportar exemples. La creació de clubs de lectura on compartir referents de lectura.
	El fenomen BookTuber	Familiaritzar-se amb els clubs de lectura interactius liderats per BookTubers a YouTube o altres xarxes socials. Activitats de vocabulari relacionat amb el món BookTuber Consells per convertir-se en un bon BookTuber
	Anàlisi de vídeos de BookTubers	Anàlisi de vídeos considerant aspectes com: context, enquadrament, vestuari, estil discursiu, llenguatge corporal, edició de vídeo (postproducció). Presentació dels aspectes tècnics en pujar un vídeo a YouTube. Elaboració de la rúbrica d'evaluació.
Vídeo (fora de l'aula)	Creació del vídeo (individual o en grups de 2-3 persones)	Preparació del guió Elecció de la localització de gravació Gravació del vídeo Edició del vídeo Pujada del vídeo a YouTube La professora comparteix el vídeo en una llista de reproducció del grup-classe
Retroacció (fora de l'aula)	Retroacció dels estudiants i de la professora	Els estudiants comenten almenys dos dels vídeos dels seus companys a YouTube Els estudiants avaluen formalment dos dels aspectes de la rúbrica d'avaluació La professora proporciona la retroacció dels vídeos i els comenta a YouTube

Taula 1. Fases del projecte BookTuber

A la primera fase, els estudiants van compartir exemples corresponents a les diferents figures d'intertextualitat presentades, i es va posar d'evidència que això propicia la propinquïtat entre desconeguts, amics o professionals. Després, es va dibuixar el paral·lelisme sobre com una comunitat lectora pot sorgir de la mateixa manera: compartint els mateixos interessos o experiències lectores.

La segona sessió de la fase vídeo va tenir com a eix principal el fenomen influencer (Lee i Watkins, 2016), i, més concretament, la varietat BookTuber, l'especialitat del qual és la creació de vídeos per parlar de (i també promocionar) llibres a les xarxes socials. Aquesta promoció pot portar a la creació de comunitats lectores virtuals de BookTubers que disposen de vocabulari propi, que es va també practicar a classe amb activitats de caràcter tradicional, centrades en la forma i el significat.

La tercera sessió es va centrar en l'anàlisi dels aspectes comunicatius multimodals:

- L'escenari habitual de gravacions
- Els plans i angles de càmera
- El vestuari
- L'attrezzo
- Registres i estils per persuadir i convèncer
- Llenguatge no verbal que pot ajudar a comunicar o, per contra, distreure, durant el visionat
- Aspectes d'edició (textos o imatges superposades) i la seva finalitat comunicativa (per captar l'atenció a vegades sobre un error en el vídeo per tal d'afegir-hi una nota d'humor).

Analitzats aquests aspectes i determinats els requisits d'un vídeo d'aquest tipus, els estudiants van estar exposats a un exemple de rúbrica d'avaluació inspirada en Torralba Miralles (2018) i que els estudiants van modificar d'acord amb les característiques de la seva actuació. Aquesta rúbrica resultant

---

va estar disponible en el Campus Virtual perquè els estudiants poguessin accedir-hi en tot moment en el campus virtual.

La segona fase va consistir en la redacció del guió del vídeo i, posteriorment, es va gravar. Seguidament, els estudiants van compartir el vídeo a YouTube. La professora va afegir els vídeos a una llista de reproducció per al grup-classe.

La tercera fase va tenir lloc a YouTube i al campus virtual. Els estudiants havien de comentar dos dels vídeos dels seus companys en un registre adequat a YouTube, és a dir, un estil viu, no necessàriament informal, però sí d'opinió personal, com si estiguessin comentant qualsevol altre vídeo d'un dels seus influencers favorits. Se'ls va demanar que escollissin els vídeos pel seu sentiment de proximitat pel que fa als continguts. Les indicacions van ser:

Per comentar el vídeo dels teus companys:

- Realitza un comentari general dels continguts
- Menciona dos aspectes positius
- Menciona dos aspectes que milloraries
- Acaba el teu comentari en sentit positiu.

Per a l'anàlisi acadèmica dels vídeos, els estudiants van haver d'analitzar formalment qualsevol aspecte de la rúbrica de dos vídeos, i il·lustrar-ne l'avaluació amb exemples concrets del vídeo, per tal de donar suport a la seva avaluació.

Els materials utilitzats per a aquesta activitat del projecte estan disponibles al dipòsit digital: [Becoming a Booktuber or how to create a reading community](#)

La proposta d'aquesta activitat és molt similar a la desenvolupada per les companyes encarregades de l'assignatura *Habilitats Comunicatives Orals*. En aquest cas, l'activitat es va adaptar a les necessitats i interessos d'Informació i Comunicació, i Comunicació audiovisual. D'aquí que el plantejament i els materials d'ambdues propostes siguin semblants i, alhora, diferents.

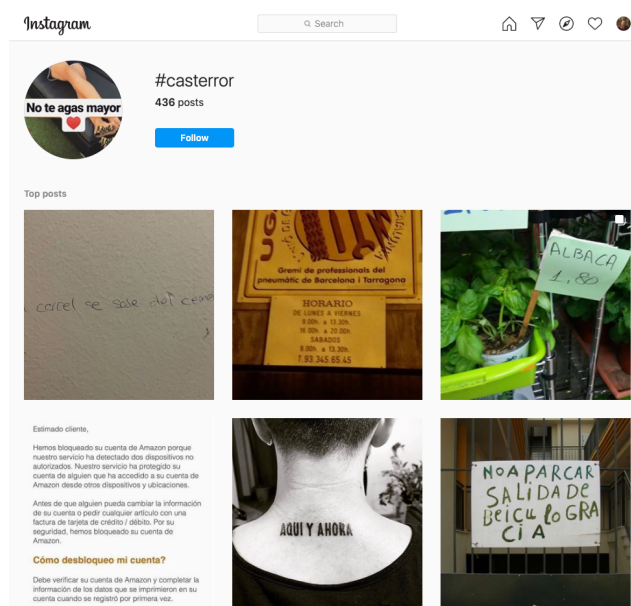

Avaluació

Llengua castellana

Activitat Instagram: Casterror i convivència de llengües a través del Paisatge Lingüístic

La recollida de dades s'ha fet mitjançant un qüestionari de preguntes obertes sobre la valoració de l'experiència didàctica a l'alumnat que hi ha participat i els portafolis d'avaluació que corresponen a dues assignatures implicades. L'avaluació de la intervenció s'ha complementat amb una anàlisi qualitativa dels productes de l'activitat: les imatges i els fils de conversa creats a partir de les etiquetes #paisajelingüístico i #casterror. La informació obtinguda a través d'aquests instruments ha estat adequada, d'una banda, per aprofundir en la capacitat dels estudiants per identificar i reflexionar sobre les diferents situacions comunicatives del paisatge lingüístic en les quals hi ha convivència de diferents llengües o en les quals es produeixen errors normatius i, de l'altra, sobre la valoració de l'experiència didàctica per part dels estudiants i els suggeriments de millora que proposen.

Llengua catalana

Millorem la pronúncia i la locució amb el codi QR i kahoot

La graella que s'ha utilitzat per a l'avaluació de l'activitat ha permès que s'hagi realitzat d'una manera col·laborativa, entre iguals i, alhora, amb rapidesa. Ha permès a l'alumnat reflexionar sobre les seves pròpies produccions i les dels companys i, a més a més, adquirir criteri sobre els aspectes de locució.

Locució					
Velocitat (pauses, ritme)	Massa lenta	Massa ràpida	Adequada	Molt adequada	
	Vacil·lacions	Ritme monòton	Sons crossa:		
Volum	Massa baix	Massa alt	Adequada	Molt adequada	
Entonació	Monòtona	Emfàtica	Adequada	Molt adequada	
Pronúncia					
Vocalisme (E)	Error sistemàtic	Error força sistemàtic	Error no sistemàtic	Correcte	
Vocalisme (O)	Error sistemàtic	Error força sistemàtic	Error no sistemàtic	Correcte	
Vocalisme (neutra)	Error sistemàtic	Error força sistemàtic	Error no sistemàtic	Correcte	
Sonorització (z)	Error sistemàtic	Error força sistemàtic	Error no sistemàtic	Correcte	
Sonorització (j)	Error sistemàtic	Error força sistemàtic	Error no sistemàtic	Correcte	
Doble ela	Error sistemàtic	Error sistemàtic força	Error sistemàtic no	Correcte	

Llengua anglesa

Activitat Booktubers:

Els indicadors d'avaluació escollits es contenen tant a la rúbrica d'avaluació com en les impressions dels estudiants sobre l'activitat, impressions recollides a través d'una pregunta oberta a la conclusió del portafolis electrònic de l'assignatura.

Pel que fa a la rúbrica, modificada per i per als estudiants, es va fer servir de dues maneres. La primera, pels mateixos estudiants, que podien escollir els aspectes que volguessin per tal de comentar formalment i informalment els vídeos dels companys; la segona, per la pròpia professora, que avaluava formalment i numèrica l'actuació dels estudiants en el vídeo i la seva elaboració. D'altra banda, l'avaluació entre iguals (*peer-assessment*) també es va valorar mitjançant una rúbrica de producció escrita (per tal d'obtenir una nota de producció escrita) i una escala valorativa de competència crítica del mateix escrit de 7 graus, que va de "cap" a "excel·lent".

Les dades es van recollir com activitats a *Moodle*, integrades en les tasques que havien de fer els estudiants, tant per a l'avaluació de la part de "tasques fora de l'aula" de l'assignatura com per a les evidències d'aprenentatge del portafolis. D'aquesta manera, obtenim tant dades quantitatives com qualitatives. Es va decidir no avaluar els comentaris informals de YouTube per la seva naturalesa inconsistent.

Resultats i interpretació

Llengua castellana

Activitat Instagram: Casterror i convivència de llengües a través del Paisatge Lingüístic

El resultat més destacat de l'experiència és la participació alta i freqüent dels estudiants en el període en què s'ha fet l'activitat. S'observa un increment significatiu en l'aportació d'imatges respecte al curs 2018-2019: els grups del grau d'Educació Infantil van penjar un total de 80 fotos (60 de #casterror i 20 de #paisajelingüístico), mentre que els d'Educació Primària, al curs 2019-2020, han penjat 251 fotos (154 de #casterror i 97 de #paisajelingüístico). Segons aquestes dades, es pot afirmar que les millores que s'han introduït durant el segon quadrimestre han afavorit l'augment de l'interès i la participació dels alumnes en l'activitat.

Pel que fa a l'eina utilitzada, es percep la necessitat de buscar altres instruments que fomentin tant el desenvolupament dels fils de conversa, com la interacció entre grups d'altres assignatures, ja que no s'ha aconseguit que els alumnes siguin capaços d'assolir aquests objectius, i la interacció entre grups, les poques vegades que n'hi ha hagut, només s'ha produït en els grups de la mateixa assignatura.

Els estudiants van destacar, tant en els qüestionaris de valoració com en els portafolis d'avaluació de les assignatures, que la consciència sobre la diversitat lingüística i l'error ha augmentat gràcies a aquesta activitat. A més, valoren molt favorablement tant l'ús del mòbil de manera significativa per fer la tasca, com el seu caràcter innovador, original, dinàmic i flexible, i es mostren partidaris de la continuïtat d'aquesta iniciativa. Entre els suggeriments que

---

ens han fet s'inclou ampliar els objectius i els àmbits que perseguim amb aquest tipus d'activitats i donar més protagonisme a la tasca a l'aula, per tal de buscar espais de reflexió conjunta.

Activitat Booktubers

Els resultats més destacats han estat les valoracions altament positives de l'alumnat tant en les enquestes formals d'avaluació com en el fòrum de l'assignatura. Aquests resultats s'han presentat en diferents congressos específics d'educació i innovació docent (vegeu l'apartat d'anglès i el de referències bibliogràfiques)

Llengua catalana

Millorem la pronúncia i la locució amb el codi QR i Kahoot

Després de realitzar les activitats amb els Kahoot i els codis QR hem constatat que gairebé tots els estudiants que no sabien produir el so han millorat de manera considerable la seva pronúncia i són conscients dels aspectes de locució que encara han de millorar. Tots han aconseguit articular els sons, però no tothom els ha integrat en la seva parla diària. És a dir, un 60% els pronuncia correctament en tots els mots i en totes les posicions, mentre que un 40% els pronuncia correctament, tot i que, puntualment, en alguns mots o en alguna posició els canvia per un altre so. No obstant això, ara són conscients de les seves mancances i saben que han de continuar treballant per sistematitzar els sons.

Pel que fa als aspectes de la locució, velocitat, volum i entonació, l'alumnat els ha millorat considerablement en les lectures en veu alta i discursos orals que es porten a terme durant el curs.

Els estudiants valoren molt positivament l'ús del mòbil com a eina d'aprenentatge per la motivació que els suposa. Un dels suggeriments que ens han fet, especialment l'alumnat que presenta més mancances, és que puguin disposar de més Kahoots i més material per poder continuar treballant.

Llengua anglesa

Activitat Booktubers:

Les notes mitjanes resultants de la qualitat dels vídeos a través de la rúbrica d'avaluació van ser de notable 7.8, amb un rang 0-10, incloent-hi aquells casos en què els estudiants no van lliurar la tasca i, per tant, es va qualificar amb un zero.

Els estudiants van comentar els vídeos a YouTube, però gairebé cap va rebre cap reacció de l'autor del vídeo, excepte algun "M'agrada" esporàdic.

Tot i que els comentaris a YouTube van ser bastant breus (i poc reeixits) tot i que amables, els de les anàlisis formals tenien aproximadament una pàgina Word d'extensió per vídeo analitzat (no es va fixar número de paraules mínim o màxim). Tot i ser d'estil formal, a diferència dels comentaris a YouTube, la crítica en ells apareixia sense modalitzar en algunes ocasions. Els estudiants van rebre, a través de la professora, l'anàlisi dels vídeos elaborada pels companys, però se'n va conservar l'anonimat. Les anàlisis es van considerar encertades tot i que es van haver de censurar els comentaris extremadament durs. En una escala de l'1 al 7, la competència crítica es va valorar amb un 5.9.

Pel que fa als comentaris dels estudiants a les conclusions del portafolis, n'aportem una mostra representativa:

“I have seen that recording yourself with a camera might be easy, but it is hard to catch the viewer’s attention”. (estudiant 1)

“Moreover, I enjoyed the BookTuber activity since I really love the world of books, and I had even more fun watching my classmates’ videos” (estudiant 2)

“My best contribution to this subject is the BookTuber book tag video I did, since I really like the story behind the video and the recording of said video” (estudiant 3)

“On the other hand, I consider that my worst contribution has been ‘The BookTuber video’ since I think I could have recorded it in a better way. For example, aspects such as lighting, the camera frame and my body position.” (estudiant 4)

En aquests comentaris veiem que l’activitat va resultar complexa, però profitosa pel que fa als continguts formatius, i va agradar als estudiants.

Com que era la primera vegada que realitzàvem aquesta activitat, no podem afirmar si hi ha hagut o no millores en els resultats. De fet, els estudiants també destacaven que era el primer vídeo que feien simulant ser un YouTuber o Booktuber i, en el cas d’alguns que n’havien fet abans, mostraven el seu penediment per haver deixat de fer aquesta activitat. Sí que podem afirmar, però, que el procés d’aprenentatge ha estat complet i que ha abastat aspectes tant tècnics com comunicatius, i plenament rellevant al grau i als continguts de l’assignatura on s’emmarca aquesta activitat.

Valoració de l'experiència

Llengua castellana

Activitat Instagram: Casterror i convivència de llengües a través del Paisatge Lingüístic

Els estudiants valoren favorablement tant l'ús del mòbil de manera significativa per fer la tasca, com el seu caràcter innovador, original, dinàmic i flexible, i es mostren partidaris de la continuïtat d'aquesta activitat. Un dels reptes per a accions futures és la recerca d'alternatives per promoure la interacció a la xarxa a partir d'imatges que penjen els alumnes sota les etiquetes que hem explicat, que ha estat una mica pobra, la qual cosa contrasta amb la gran participació a l'hora de penjar i etiquetar imatges del paisatge lingüístic. Un altre dels reptes que ens plantejem és la necessitat de trobar estratègies de gestió de la informació perquè el docent pugui fer una avaluació més àgil i sistemàtica.

Els resultats s'han presentat en la següent comunicació.:

Sánchez-Quintana, N.; Cantarero Aybar, Z. (2020). Aprendizaje móvil: uso de Instagram para la mejora de la competencia lingüística en la formación del profesorado. Congreso Internacional Xarxes-Innovaestic 2020. Alicante (convertido a modalidad en línea).

Comunicació també acceptada al congrès CIDUI 2021 (havia de ser juliol 2020, passa a juliol 2021):

Cuesta, A.; Sánchez-Quintana, N. Cantarero, Z. (2021) Aprendizaje móvil y conciencia del paisaje lingüístico en la formación del profesorado. Uso de Instagram en la creación de redes de aprendizaje. XI Congreso Internacional CIDUI: Más allá de las competencias: Nuevos retos en la sociedad digital. Hospitalet de Llobregat.

Projecte Booktuber:

Publicacions:

Suárez, M.M., & González Argüello, M. V. (2020). Becoming a good BookTuber. *RELC Journal*, 51(1), 158-167. DOI: <https://doi.org/10.1177/0033688220906905>

Comunicacions a congressos:

Azahara Cuesta y González, V. (2020). El desarrollo de competencias comunicativas digitales y reflexivas de los futuros maestros a través del portfolio digital, en el *Congreso Internacional Xarxes-Innovaestic 2020*. Alicante (convertido a modalidad en línea).

Suárez, M.M., & Alcaraz Andreu, C. (2020, enviada). "Booktubers": un proyecto, dos aplicaciones.

Suárez, M.M. (2020, en prensa). BookTubers en un contexto curricular universitario. Afrontando retos. Propuestas para la Didáctica de la Lengua y la Literatura, pp. 219-234. Bilbao: Universidad del País Vasco.

Suárez, M.M. (2020). Experiencias "booktuber": Más allá del libro y de la pantalla. *IV Workshop Internacional d'Innovació en Ensenyament Superior i TIC- INNOVAESTIC 2020*. Alacant, Spain.

Suárez, M.M. (2019). Cómo ser un buen "booktuber". *XX Congreso Internacional de la Sociedad Española de Didáctica de la Lengua y la Literatura*. Bilbao, Spain.

Comunicacions posposades:

Alcaraz Andreu, C., González-Argüello, M.V., & Suárez, M.M. (2021). Uso de dispositivos móviles para la activación y promoción de la lectura. *Revista del Congrés Internacional de Docència Universitària i Innovació – CIDUI*.

Alcaraz Andreu, C., González-Argüello, M.V., & Suárez, M.M. (2021). Uso de dispositivos móviles para la activación y promoción de la lectura. CIDUI 2020+1. Hospitalet de Llobregat, Spain.

Llengua catalana

Millorem la pronúncia i la locució amb el codi QR i Kahoot

Tant les activitats de discriminació auditiva realitzades amb l'aplicació del telèfon mòbil Kahoot com les de locució portades a terme utilitzant el codi QR han motivat molt els estudiants pel dinamisme de les sessions i per la percepció que estaven aprenent. A més, el fet que ells puguin crear materials no deixa de ser molt interessant perquè els implica en el seu procés d'aprenentatge. És per això que des de les sessions se'ls anima a crear-ne i a compartir-los per poder continuar aprenent i perfeccionant aquests aspectes fònics de la llengua, tan importants, com a futurs mestres, en el desenvolupament de la seva competència comunicativa

Aquesta experiència s'ha difós en congressos:

Font-Rochés, D., Rius-Escudé, A.; Torras Compte, F (2020). Adquisición y aprendizaje de la pronunciación del catalán como L2, *XLIX Sociedad Española de Lingüística*, Tarragona.

Font-Rochés, D., Rius-Escudé, A.; Torras Compte, F (2020). Las nuevas tecnologías en el aprendizaje de la pronunciación del catalán como L2, *XXVII Congreso Internacional de Aprendizaje*, Universitat de València, València.

Comunicacions posposades per a 2021:

Font-Rochés, D., Rius-Escudé, A.; Torras Compte, F (2020). ICTs and Kahoot: learning L2 pronunciation in a fun way. *World Congress of Applied Linguistics, AILA 2020*, Gröningen, Holanda.

Rius-Escudé, A.; Torras Compte, F (2021). Emergència fonètica: cal aprendre i ensenyar la doble ela. *VIII Congrés Internacional de Fonètica Experimental (CIFE)*. Girona.

Llengua anglesa

Activitat Booktubers:

El projecte sembla haver estat reeixit, tenint en compte les notes obtingudes pels estudiants, que van seguir les característiques més o menys estàndard dels vídeos de BookTubers (Semingson et al., 2017) i contemplades a la rúbrica d'avaluació, tot i que alguns vídeos eren millorables en qüestions tècniques. A més, els estudiants es van esmerçar en la correcció lingüística dels vídeos, a l'hora que feien atenció a altres aspectes comunicatius més enllà de la correcció lingüística i, per tant, multimodal.

Si bé no hi va haver gaire interacció a YouTube, els estudiants van veure més vídeos que el mínim assignat, sembla que l'activitat va ser motivadora i l'anàlisi dels vídeos va ser rigorosa.

Per a futures edicions, i per resoldre la manca d'interacció a YouTube, es preveu no marcar l'estructura dels comentaris, deixar més llibertat a l'hora d'escollir la temàtica del vídeo (no necessàriament versar sobre llibres, sinó sobre qualsevol altre producte audiovisual del gust dels estudiants) i insistir en els aspectes tècnics.

L'experiència s'ha difós en una presentació al congrés SEDLL:

Suárez, M.M. (2019). Cómo ser un buen "booktuber". *XX Congreso Internacional de la Sociedad Española de Didáctica de la Lengua y la Literatura*. Bilbao, Spain.

També s'ha publicat un article en una revista de Q1, la referència de la qual és:

Suárez, M.M., & González Argüello, M. V. (2020). Becoming a good BookTuber. *RELC Journal*, 51(1), 158-167. DOI: <https://doi.org/10.1177/0033688220906905>

Es presentaran altres aspectes de l'experiència en els congressos INNOVAESTIC i CIDUI, amb les corresponents publicacions.

Es preveu també explotar les dades qualitatives i analitzar els continguts dels vídeos des del punt de vista comunicatiu i persuasiu, ja que és un aspecte que també va sorgir a les conclusions dels portafolis dels estudiants. En aquest aspecte potser s'hi podia haver incidit supervisant el guió dels vídeos abans de la seva gravació. Finalment, potser per manca de temps, no es va arribar a forjar un sentiment de club lector. Com que és un procés que necessita temps, d'aquí la proposta d'incloure altres productes audiovisuals en els continguts del vídeo i, per tant, provocar una motivació potser més efímera, però més efectiva.

Referències

- Dabène, L. (1994). Repères sociolingüistiques pour l'enseignement des langues: les situations plurilingues. París: Hachette.
- Landry, R. y Bourhis, R.Y. (1997). Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality: an empirical study of Language. *Journal of Language and Social Psychology*, 16, 23-49.
- Lee, J. i Watkins, B. (2016). YouTube vloggers influence on consumer luxury brand perceptions and intentions. *Journal of Business Research* 69:5753-5760. Disponible a <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2016.04.171>
- Palalas, A. (2015). The Ecological Perspective on the “Anytime Anyplace” of Mobile-Assisted Language Learning. *Texterbooks.com*, Zamówienie nr S/2016/01/002504. Disponible a: <http://bit.ly/1SdrZIQ>
- Semingson P, Mora RA and Chiquito T (2017) Booktubing: Reader response meets 21st century literacies. *ALAN Review*, 17: 61-66. Disponible a: <http://www.alan-ya.org/wp-content/uploads/2014/11/J61-66-ALAN-Sum17.pdf>
- Torralba Miralles, G. (2018) Los futuros maestros se convierten en booktubers. Una práctica de fomento lector en el Grado en Maestro de Educación Primaria. *Lenguaje y Textos* 47: 13:24
- van den Brande, L. (1993). Flexible and distance learning – A special report. Wiley and Commission of the European Communities Directorate General XIII, Brussels.
- Van Lier, L. (1996). Interaction in the language curriculum: awareness, autonomy and authenticity. London: Longman.
- Van Lier, L. (2004). The semiotics and ecology of language learning Perception, voice, identity and democracy. *Utbildning & Demokrati*, 13(3), 79-103.